

Persische Abstracts

سهم یوزف هامر - پورگشتال در معرفی ادبیات فارسی در دوره قاجار

سید سعید فیروزآبادی^۱

(صص ۱ تا ۷)

تاریخ دریافت: ۲۰۱۸/۱/۱۷؛ تاریخ پذیرش: ۲۰۱۸/۵/۱

چکیده

دویست سال پیش نخستین اثر کامل درباره ادبیات فارسی با عنوان *تاریخ ادبیات ایران* در وین منتشر شد. نویسنده از شاگردان مدرسه‌ای بود که ماریا ترزیا آن را با عنوان آکادمی سلطنتی زبان‌های شرقی یا به‌اختصار «مدرسه مترجمان» تأسیس کرده بود. شرق‌شناس مشهور و مترجم دربار، یوزف فون هامر-پورگشتال (۱۷۷۴-۱۸۵۶)، ۲۵ سال برای انتشار این اثر تلاش کرده و با انتشار آثارش در نیمه نخست قرن نوزدهم، تأثیر به‌سزایی بر پذیرش و اثربخشی ادبیات فارسی در حوزه آلمانی‌زبان بر جا نهاده بود. در مقاله حاضر پیش‌زمینه‌های انتشار این اثر و به‌خصوص فصل هفتم آن که مربوط به ادبیات فارسی در دوران ابتدایی قاجار است، بررسی می‌شود.

کلیدواژه‌ها

تاریخ ادبیات فارسی، یوزف فون هامر-پورگشتال، دوره بازگشت، دوره قاجار.

---

^۱ دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، نشانی ایمیل: sfiruzabadi@yahoo.de

نگاهی به باورهای آخرت‌شناسی فردی در عقاید گنوسی و مانوی

روزبه زرین‌کوب^۱

سید توفیق حسینی^۲

(صص ۹ تا ۲۸)

تاریخ دریافت: ۲۰۱۸/۰۴/۱۰؛ تاریخ پذیرش: ۲۰۱۸/۰۵/۰۳

چکیده

ادیان گنوسی در بخش بزرگی از سرزمین کهن میانرودان، همچنین در شمال سوریه سده‌های متمادی به شکل فرق و نحله‌های گوناگون گسترش یافته بودند؛ و ادیان بزرگی چون یهودی و مسیحی بنا به نظر بسیاری از محققان تحت تأثیر عقاید این ادیان بوده‌اند. کیش مانوی، از جمله ادیان مهم دنیای باستان بود که در سرزمین کهن میانرودان در بستر تفکرات این فرق گنوسی رشد و گسترش یافت. از این رو بسیاری از افکار کیش مانوی آمیخته به عقاید گنوسی است. از میان باورهای پیچیده و پر رمز و راز مانوی، باور به سرانجام بشر و فرجام او پس از مرگ جذابیت ویژه دارد. در واقع، با بررسی، تطبیق و مقایسه افکار گنوسی درباره فرجام‌شناسی فردی می‌توان به وضوح تأثیر باورهای گنوسی را بر شکل‌گیری عقاید آخرت‌شناسانه کیش مانوی مشاهده کرد. بر این مبنا مسئله اصلی این پژوهش بررسی حضور افکار گنوسی در دین مانوی است. در این مقاله در ابتدا بر اساس رویکرد توصیفی-تحلیلی، افکار و عقاید گنوسی درباره آخرت‌شناسی فردی و فرجام بشر پس از مرگ بررسی شده است؛ سپس، تحلیل و مقایسه افکار مانوی، و بازسازی تأثیرگذاری عقاید گنوسی بر تفکرات دین مانوی صورت گرفته است.

کلیدواژه‌ها

ادیان گنوسی، کیش مانوی، عقاید آخرت‌شناسانه، آخرت‌شناسی فردی، آخرت‌شناسی جمعی

^۱ دانشگاه تهران، نشانی ایمیل: zarrinkoobr@ut.ac.ir

^۲ دانشگاه تهران

یک شاه اسماعیل و این همه زیارت قرآن درنگی در پدیده جعل کتابت قرآن به نام امامان شیعه

مرتضی کریمی‌نیا^۱

(صص ۲۹ تا ۵۳)

تاریخ دریافت: ۲۰۱۷/۱۰/۲۳؛ تاریخ پذیرش: ۲۰۱۷/۱۲/۰۴

چکیده

این مقاله به بررسی دسته‌ای از برگه‌های قرآنی به خط کوفی می‌پردازد که در انتهای آنها امضایی منسوب به کتابت یکی از ائمه علیهم‌السلام افزوده شده است. نویسنده ابتدا به معرفی تک‌تک نسخه‌ها و ویژگی‌های فیزیکی و محتوایی هریک از این برگ‌نوشته‌های قرآنی همراه با ارائه تصاویری از آنها می‌پردازد و در ادامه ضمن تحلیل انجامه‌های این نسخه‌ها، نشان می‌دهد که انجامه‌های منسوب به دستخط ائمه در زمانی متاخر از اصل کتابت نسخه، افزوده شده است. تمامی این انجامه‌ها، همراه با جملاتی است دالّ بر زیارت و مهمورساختن نسخه‌ها از سوی شاه اسماعیل صفوی (حکومت: ۹۰۷-۹۳۰ ق) که مولف نشان می‌دهد این عمل نیز جعلی متاخر از زمان شاه اسماعیل است که برای بالابردن ارزش مادی و معنوی نسخه‌ها روی داده است.

کلیدواژه‌ها

شاه اسماعیل صفوی، قرآن‌های کوفی، قرآن‌های منسوب به ائمه، تاریخ کتابت قرآن، صفویه

---

^۱ بنیاد دایرة‌المعارف اسلامی، تهران، نشانی ایمیل: mkariminiaa@gmail.com

حکمت متعالیه چونان روشی برای تفسیر بازخوانی شرح ملاصدرا بر کتاب الکافی کلینی

یانیس ازوتس^۱

(صص ۵۵ تا ۶۲)

تاریخ دریافت: ۲۰۱۷/۱۲/۰۸؛ تاریخ پذیرش: ۲۰۱۸/۰۳/۲۷

چکیده

شرح ملاصدرا بر کتاب الکافی کلینی با سه بخش از اصول کافی یعنی کتاب العقل و فضائل العلم، کتاب التوحید، و کتاب الحجّة سر و کار دارد. چند موضوع بنیادین بر بحث‌های این کتاب سایه گسترده است: وحدت خداوند، صفات ذاتی و فعلی او، آفرینش جهان و اجزای آن، احوالات و نوسان‌های هستی، حرکت جوهری (که ویژگی محوری جهان جسمانی است)، معرفت بشری، نبوت، و امامت. در مقاله حاضر به این موضوع پرداخته شده که صدرا در تفسیرش همچون غزالی به این اصول موضوعه می‌پردازد، اما همه آنها را در بافتار شیعه دوازده‌امامی جای می‌دهد. تفاوت بنیادین میان غزالی و صدرا عمدتاً در این است که صدرا برهان فلسفی را به عنوان روش اثبات توحید تأیید می‌کند. صدرا بر این باور است که استدلال منطقی می‌تواند بر وحدت منبع هستی دلالت کند، اما از اثبات وجود وحدت‌بخشی که ویژگی وحدت شخصی (الوحدة الشخصية) داشته باشد ناتوان است.

کلیدواژه‌ها

ملاصدرا، کلینی، کتاب الکافی، تفسیر، حکمت متعالیه، توحید، غزالی

^۱ موسسه مطالعات اسماعیلی، انگلستان، نشانی ایمیل: jesots@iis.ac.uk؛ مترجم چکیده: ناصر گذشته، دانشگاه تهران.

نخستین واکنش‌ها به الحیره

اندرو جی. نیومن^۱

(صص ۶۳ تا ۷۱)

تاریخ دریافت: ۲۰۱۸/۴/۱۹؛ تاریخ پذیرش: ۲۰۱۸/۵/۲۸

چکیده

پژوهشگرانی که در زمینه مطالعات شیعی فعالیت می‌کنند خاصه نویسندگانی که به زبان‌های غربی قلم می‌زنند، به کتاب *الفقیه ابن‌بابویه* توجه زیادی نشان داده‌اند، اما دیگر مجموعه‌های متعددی که او از احادیث امامان فراهم کرده، کمتر توجه پژوهشگران را برانگیخته است. در مقاله حاضر، با تأمل در دو اثر ابن‌بابویه یعنی *کمال‌الدین و عیون‌الاحبارالرضا*، چنین درمی‌یابیم که متونی که او در اثر نخست گرد آورده، پاره‌ای از نکته‌های بنیادین عقاید شیعه را دربرمی‌گیرد. این عقاید هم در میان جماعت امامی بحث می‌شده و هم تحت تأثیر چالش‌های حاصل از گفتمان‌های بیرون از این جماعت بوده است. بخش‌هایی از اثر دوم (*عیون‌الاحبارالرضا*) بیانگر آن است که تکوین شماری از حلقه‌های جماعت شیعه، حاصل دوره‌ای بوده که ابن‌بابویه در *کمال‌الدین* آن را *دوره الحیره* نام گذارده است.

کلیدواژه‌ها

شیخ صدوق، ابن‌بابویه، حدیث، شیخ کلینی، شیخ طوسی، ابوسهل نوبختی

---

^۱ دانشگاه ادینبرو، نشانی ایمیل: Andrew.J.Newman@ed.ac.uk؛ مترجم چکیده: ناصر گذشته، دانشگاه تهران.

احیاء یا اصلاح: اجتهاد در دوران مدرن

لیاقت تکیم^۱

(صص ۷۳ تا ۸۶)

تاریخ دریافت: ۲۰۱۷/۱۱/۲۷؛ تاریخ پذیرش: ۲۰۱۸/۰۵/۲۶

چکیده

موضوعات تازه فقیهان مسلمان را واداشته تا برای راهنمایی مناسب پیروانشان به پژوهش‌های فاضلانه و اجتهادهای نوین بپردازند. این مقاله در وهله اول به بررسی استدلال‌های اندیشوران معاصر مسلمان می‌پردازد که به سراغ ارزیابی دوباره اجتهاد سنتی و ابداع راهبردهای نوین به منظور ارائه شکلی جدید از اجتهاد رفته‌اند. این محققان به بازاندیشی در زمینه مبنای معرفت‌شناسانه و ابزارهای هرمنوتیکی‌ای پرداخته‌اند که با نظریه‌های حقوقی اسلامی (اصول الفقه) ملازم است. فقیهانی که به نوسازی اجتهاد معتقدند، برآنند که تفسیرهای مربوط به وحی اسلامی با ویژگی‌های زمانی و مکانی نزول وحی، در هم تنیده است. از نگاه آنان فقیهان تنها اصول کلی را اظهار می‌کنند و نیازی به اعمال این اصول در همه زمان‌ها و مکان‌ها نمی‌بینند. همچنین، آزمون واقعی هر دستگاه حقوقی در گرو اجرای عملی آن در میان جماعت مومنان است. قانون اسلامی در دوران مدرن در پرتو ارتباط با حکومت‌هایی ارزیابی می‌شود که بر برابری همه شهروندان تکیه دارند. بسیاری از این اندیشمندان استدلال می‌کنند که اصول هرمنوتیکی موجود در پدیده اجتهاد، راه به تفسیری متفاوت و پویا از پیام اسلامی می‌گشاید.

کلیدواژه‌ها

اجتهاد، امامان، اصول الفقه، فقه، شیخ طوسی، علامه حلی، اخباریان، تقلید

^۱ دانشگاه مک‌مستر، کانادا، نشانی ایمیل: Email: ltakim@mcmaster.ca؛ مترجم چکیده: ناصر گذشته، دانشگاه تهران.